

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23.

Fylke: Sogn og Fjordane.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Hornindal

Emne: Bordkikk til kvardags.

Bygdelag: Nordstranda.

Oppskr. av: Rasmussen Haselsæter.

Gard: Naveløken.

(adresse): Hornindal

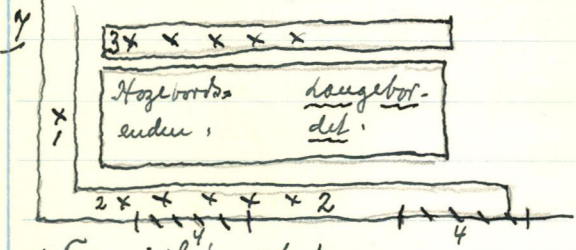
G.nr. 9 Br.nr. 57.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR	
1 Glas	Det var so ves
2 Air	1880-90 åra at Mat.
3 Saug	mora hadde arbeid
4 Bord	med matlagings i
5 Benkjer	matkråa eller kje-
6 Mattrylle	kalde kråa, tinsmora
7 Vassgrjete	i stova, gamleko-
8 Kjeralkræa	ma i Koven (matmor
	på kvardags stov),
	derpå sette ho den
	ferdig laga maten
	på matbordet i sa-
	me stova, det kinn
	de vere langebord i stova, eit mindre bord i Koven.
1	Ved desse bord sat ein ved alle måltid.
2	I Koven sat, gamlefolket, kårfolket, manne og kone, bestefar (besten) og bestemor (besta).
	I stova sat heile húslyden: far, mor, born og tenarar og arbeidsfolk. Dette er so euda.
3	Alle får seg mat på same tid, no oftast i kjøkenet. I 1920 er det kjøken i dei fleste våningstrns.
4	Husbondfolk og tenarar får same maten.
5	Til kvardags får húslyden mat på kjøkenet, men ved høgtider og gjestebod får ein maten i stova.

6. På bygdene g'er ein ikkje skilnad på trusbondsfolk og tenarar i matvegen.

- 1. Far i høgsotel.
- 2. Gintane vaufor bordet.
- 3. Mor og gjentene framaufor bordet
- 4. Glas.

Kvar hadde sin visse plass ved matbordet. Far i høgsotel, gintane vaufor bordet, den eldste motast far, og so etter alderen nedover. Framaufor bordet sat mor og gjentene, den eldste først, og so etter alder-

ken nedover.

8. Det har ikkje vore skikk her at horna måtte stå ved bordet og få seg mat.

9. No er det helst so rat der trusbonden set og får seg mat, vert kalla høgsotel.

10. Kjem ein framand, og han skal ha hedersplassen, får han sitje i høgsotel, og far får sitje lenger nede.

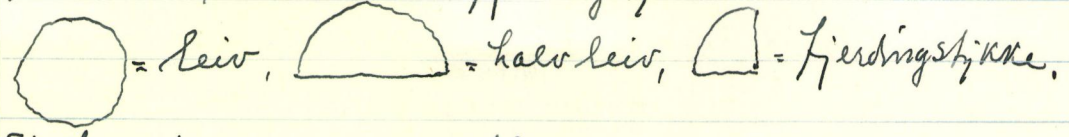
11. Ikkje so nøyt med å vaske hendene føre maten for. Ein kunde kome for å utarbeid eller innearbeid, strauk av hendene på broka eller forkleddet, og enk so til bord og åt. Etter 1920 har det vorte skikk å vaske hendene føre maten. Mannfolk brukte allis å fa av hovudet, ^{plagget} når dei åt.

12. Alle åt av same grøntfotel, supafotel, mjølkeskåla. Ein tok ei skei grønt or grøntfotel, og stakk henne i mjølkeskåla og fekk mjølk på, smette so grøntskia i munnem, og svalde grønten ned. Etter 1920 har kom sin djupe tallerk, aisar grønt or fotel opp på den, tok so ei skei grønt og har sul på den or si eiga mjølkeskål, og svel ned. For var både fot og skåle og skei av tre mest, no er dei av både fota, tallerkane og skålene, ^{av steinfj} skiene er av horn eller sølv.

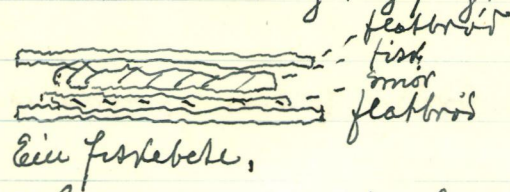
13. Dette aldri grjta på bordet, varme rettar vart serverte i trefat, større og mindre. Var det framande med, vart det lagt kilt drik-borddik på høgebordenden,

og dei framande sat der, den forneuste i høysalet.

14 Til frokost og nons var det brukt flatbrød, det låg gjerne på bordet i 2 stablar med fjerdingsstykke.

Til frokost var det gjerne fisk, smør og poteter med skjør (søl) eller sùpa, attåt, til nons var det spekesild, kjøt eller flesk og poteter og sùl. Kon hadde så eit fjerdingsstykke til å ete på, på dette låg smør, flesk eller kjøt som mor hadde delt. To skåla ein potet, la smør eller flesk eller kjøt samau med potet på brødet, la eit brødstykke over til ein beke, dippa den i skjøret eller sùpa hadde i mænnen og tog og svalde. Til nons var det

spekesild og potet på beten - sildebete.

Ein fiskebete.

15 Some ønskje søt kaffi, og har strøsùkker i hau, eller stikkèsùkker. Andre hau ether mæten, eller når dei drik kaffi utan mat til, ta sùkkerbete i mænen og løyse hau opp med varm kaffi. Det vert halde for like bra bordkikk, som å drikke kaffi utan sùkker til.

16 Det vert halde for mindre bra å kjøle kaffien på skåla eller fatet. Hau dars og eg sat ved bordet under ei jostfèrd, eg slo kaffien på skåla, hau var gløande varm. Til å slå kaffien på skåla har eg enda aldri gjort, det er noko søt, og det vil ikkje eg ha. Er hau so varm at eg ikkje hau drikke hau, let eg honom heller stå, så hars.

17 Gaffelen kom i bruk ved 1900. For mitt oppsele så vi med fingraue, hadde berre bordkuiv og skei til etereidskap.

18 Mænnen künde bruke tolekuiven eller ein fallekuiv til bordkuiv til kvarozs, kvinnene g ellers brukte heime-smidde og heime-laga bordkuivar.

19 Bordetereidskapeu var millhorn m åla gøymd i ei lita korg eller i bordkuffa. Skei eue var laga av tre eller av horn.

4
Kvar hadde si skei og sin kuiv, som hadde sitt kjennemerke,
Det som sette på bordet, la reidskapan på kvar sin plass,
Reinholdet etter maten künde vere å stryke av skeia med
tommene, eller av kuiven med fingraue. På sofa vart skai
og kuiv sette i eit huld på veggen. Ved 1900 vaska mat-
mora bordreidskapan i kjeraldekråa.

20 Mor hadde ståande ei Framandekorg. Oppå låg ein
kork borddik, i eine halva, halvleiver med flatbrød,
ogjerne 4 halvleiver sneka løfser opp på. F, andre halva
porseleus- og steintalerkar med ost og gombe på, so ei
smortett, og kuivar og skeier og gaflar til kokt fisk og pot-
ter. Ved 1910 gjekk ein frå fellestat til graut og felles
silskål, til kvar sin djup skål i aise grauten opp
på, og kvar si lita skål i tra skålet i.

21 Det var iskje skikk å bruke borddik til kvardags, og det er
lite skikk enda.

22 No er vokstikkar komme i bruk, har vore so sia 1920, og vokst-
diken kan liggje på bordet heile vegen. Elles kan det no vere
måla bord, som vert vaska etter maten, er bordet måla,
vert det kvitskura.

23 Kvar som åt, künde forsyne seg med det hau vilde
av maten. Likevel var det so, at mor åt oss barnadelte,
etke silvarene; smør, flekk, kjøt på kvar sitt fjerding-
stykke, det vart og brukt borisk = borddik - dreia treplate.

24 Husmora künde og dele potettkaker, skiver av omns brød,
flatbrød, - det var der det var mindre rås og hjartelag.

25 Ein stod delte brnsfaren flatbrødet, 1 leiv til seg sjølv, ½ leiv
til husmora born og leuarar, - hau sjølv 1 heil spekesild, dei
andre kvar si halv.

26 Når borna er 5-6 år gamle, får dei ete ved bordet, hjel-
per seg janneaste sjøleve på. Mindre born får hjelp
far, mor, bestemor, eller av eldre systkin. Dei brukte for
1900 jant å tygge maten, åt dei små, og so putte
tygga i munnem. Det künde vere av ein smørbeke = smør-
tygge, av ein sildebeke = silde tygge. - Så ein gong til

III
5

gamle Fæster, at ho ikkje måtte gje barnet friggje. „Høh! Eg er heime i munnem, det går an!“ svara ho, - men no er det slutt med det.

27 I gammal tid, so for 150 år sia, bozz dei flestalle maten åt Amüborn.

28 Ni las alltid for og etter maten heime - las sterkt, det var eit av oss borna.

Före maten: I Jesu namn går vi til bords
i å ete og drikke på ditt ord
deg Guds til ore og oss til gage,
so får vi mat i Jesu namn, Amen.

Etter maten: I Jesu namn so har vi ete
av Herrens gaver er vi mette,
Guds gjev oss derau nytte og gage,
i love og prise ditt hellige navn. Amen.

Far sa til kvæn som skulde lese. - So tok borna nit kvar sin veg, etter 1910 har det vore å folde hendene ved bordet og lese stillt for og etter maten. Det gjerer dei fleste vakkne endå, og so framaude som får vere med eller gå til bords.

29 Ein kunde både snakke og lo under måltidet, far og mor tilliks med oss andre, men det måtte gå some-
leg for seg, ikkje skrik og skral.

31 Det var ikkje forbode å sjingje ved bordet, men vart aldri g'ort. Om det er ordføket: „Mannen visste ikkje at kjeringa var gala, for ho song, då ho tåk!“

32 Alle fekk ete seg mette, og gjekk oftast frå bordet same-
stundes.

33 Ni sa ikkje takk for maten heime, men gjorde det all-
tid i framaude stad, takka opp i handa til hustru og
dei andre i huset.

34 Når ein framaud kom inne under måltidet, sa han: „Vel-
bekomme!“ eller: „Gud signe maten!“

35 Hadde mor det so at det høvde, når ein framaud kom inne
der måltidet, rydde ein av høje bordsenden, og ho la ^{der} brik og

6
Sette mat på, og den framaude fekk ete med.

36 Mellom matmåla får ikkje ein framaud mat, utan han kjem laugvegs frå.

37 Ein tilfeldig gjest måtte og må greide seg med den mat husmora har for handa.

38 Har oftast ein kopp kaffi til den som kjem inn under måltidet. På Hedmarka var det i åra 19⁰⁷ skikk å ha kjelen ståande på komfyren heile dagen.

39 Framaud gjest får mat på kjøkenet eller i stova, altvis er far eller mor eller nokon annan av husens folk hos honom til selskap.

40 Det var god skikk å møyde gjesten å forsyne seg for, men det ikkje so lenger, gjesten får søkje sitt nøgje.

41 Gjesten kan ete alleine, og ein set, då ved, eller går til og frå, og held honom med selskap, ser til at han tek til seg det han kan treuge.

5042

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

31
11 1950. II.